ئەرزی و
بەکر بەگی ئەرزی

محمد امین دۆسکی

2002 دهۆک

سپیریز

دەزگەها سپیرێز یا چاپ و وەشانێ

خودانێ ئمتیازێ: حافظ قاضی

سەرنقیسەر: مؤید طیب

* کتێبا هژمار (٣)
* کتێب: ئەرزێ و بەکر بەگێ ئەرزی
* محمد امین دۆسکی
* دەرهێنانا هونەری و کومپیوتەر: خەلاتی و گولی
* بەرگ: بەیار جەمیل
* چاپا ئێکێ
* ژمارا سپاردنێ: (٣٥) سالا ٢٠٠٢
* چاپخانە: وەزارەتا پەروەردێ ـ هەولێر
* تیراژ: (٥٠٠) دانە

(مافێن چاپکرنێ دپاراستینە)

دیاری

بۆ وێ دەیکا
هۆزان دکرنە گەمی و چرا
پێ ل شەڤدەریا دەرباس دکرم
چیڤانۆکێت دەورێ بەرێ
دکرنە شاپەڕ
دا ل ئەسمانێ بچویکینیێ
هەر بفڕم
ئەڤ پەرتووکە دیاری یە.

پێشگۆتن

ئەڤ پەرتووکا ل ناڤ دەستێت خواندەڤانێ هێژا، ڤەکۆلینەکا دیرۆکی ـ جڤاکی یە ل دۆر ئەرزێ(کەل، گوند)، زێدەباری تویژاندنا دیوانا هۆزانڤانێ ب ناڤودەنگ (بەکر بەگێ ئەرزی). ناڤەرۆکا وێ د ڤی چارچووڤەی دا ل سەر (دو) پشکا یا هاتی یە لێکڤەکرن؛ ب ڤی رەنگی:

پشکا ئێکێ:

نیڤا (ئێکێ) ژ ڤێ پەرتووکێ، ل دویڤ دیتنا مە ژ لایێ گرنگیێ ڤە یا کێمتر نینە ژ نیڤا (دووێ) کو دبیتە تویژاندنا دیوانا بەکر بەگێ ئەرزی، ژ بەر کو نیاسینا دیرۆکا ئەرزێ (کەل، گوند) و جڤاکێ وێ دەرگەهەکێ باشە ژ بۆ رۆنکرنا چەندەکێ ژ دیرۆکا دەڤەرێ یا کو هەتا نۆکە ژی د کاودانەکێ مژدار و تاری دا مای، ئەڤ نیڤە ژ پەرتووکێ ژ (٣) برا پێکدهێت:

١ـ برا ئێکێ: ئەڤ بابەتەنە: ئەرزێ و جهێ وێ و ناڤێ وێ و دیرۆکا وێ و جڤاکێ وێ، زێدەباری سەروبەرێ جڤاکی یێ تێدا بەحسێ ژیانا جڤاکی و رەوشەنبیری و ئابوری یا وێ دهێتە کرن دگەل دەستنیشانکرنا شوینوارێت دیرۆکی.

٢ـ برا دووێ: ل دۆر میرێت ئەرزێ یە، کو تێدا بەحسێ بنیاتێ میرێت ئەرزێ و میرێت ئامێدیێ و نیاسینا میرێت ئەرزێ هاتی یە کرن، کو خواندنەکا دیرۆکی یە گرنگیا خۆ هەیە ژ بۆ دیارکرنا رۆلێ دیرۆکی یێ بنەمالا میرێت ئەرزێ د رویدانێت

دیرۆکی ییێت دەڤەرێ دا. زێدەباری پویچکرنا وێ هزرا بێ بنیاتا بنەمالا «میر سێڤدینا» دکەتە «عەباسی»، ئانکو دویندەها (عباس بن عبدالمطلب)ێ مامێ پێغەمبەری(سلاڤ لێ بن).

٣ـ برا سیێ: پارچا دویماهیێ یە ژ پشکا ئێکێ، ل دۆر ئەگەرێت ب دویماهیهاتنا میراتیا میرێت ئامێدیێ یە کو دبیتە ب دویماهیهاتنا میرێت ئەرزێ، ژ بەر کو چارەنڤیسێ هەردو لا یا پێکڤە گرێدایە. دیسان د ڤێ برێ دا بەحسێ کاودانێت پشتی خرابوونا کەلا ئەرزێ یە.

پشکا دووێ:

نیڤا (دووێ) ژ ڤێ پەرتووکێ، ئەو ژی دانەنیاسینا هۆزانڤانێ ب ناڤودەنگ «بەکر بەگێ ئەرزی»یە ژ هەمی لایا ڤە، دگەل تویژاندنا دیوانا وی یە، یا کو دبیتە ئێک ژ گرنگترین دیوانێت هۆزانڤانێت دەڤەرێ کو ژ بەر جوانیا شعرێت وێ مایە ل سەر زارێ خەلکی ژ دەستەی بۆ دەستەی هەتا گەهشتی یە مە، ئەڤ نیڤە ژی ژ پەرتووکێ ژ (٣) برا پێکدهێت:

١ـ برا ئێکێ: بابەتێت دی ل دۆر ژیانا هۆزانڤانی و ناڤێ وی و بوونا وی و کەساتیا وی یە، زێدەباری ژیانا وی یا رەوشەنبیری و زانستی و هونەری و سەرهاتی ییێت وی ییێت ل دەڤەرێ بەلاڤ بووین و بووینە ئەگەرێ بەلاڤبوونا ناڤودەنگێت وی ل سەرانسەری کوردستانێ.

٢ـ برا دووێ: ئەڤ برە خواندنەکا رەخنەیی یە ل دۆر هۆزانێت وی، ئاڤاهیێ هۆزانێ و سەمتا وی یا شعری و داخباریا وی و هۆزانڤانەتیا وی و بابەتێت هۆزانێت وی ڤەدگریت مەرەم ژێ تنێ دانەنیاسینا کەساتیا وی یا هۆزانکی یە، ژ بەر کو هۆزانڤانە و ب هۆزانێ ییێ هاتیە نیاسین.

٣ـ برا سیێ: تویژاندنا دیوانا وی یە، یا کو دبیتە سەرجەمێ هۆزانێت گەهشتینە مە چ ژ دەڤێ عاشقێت هۆزانێت وی یان ژی ژ دەستنڤیسێت جۆراوجۆر.

هەرچەندە زیانەکا زۆر یا گەهشتی یە هۆزانێت وی بەلێ دگەل هندێ ژی روخسار و جەوهەرێت خۆ ژ دەست نەدانە و خواندەڤان دێ هەستێ ب ڤێ چەندێ کەت ل دەمێ خواندنێ.

زەحمەتەکا زۆر مە دیتی یە د کارێ نڤیسینا ڤێ پەرتووکێ دا ژ بەر کو ژێدەرێت دیرۆکی زۆر کێم بوون ژ بەر کو کەلا ئەرزێ ل پەراوێزا کەلا ئامێدیێ زۆزانیێت خۆ دبۆراندن، زێدەباری وێ چەندێ کو پەرتووکخانا وێ هاتبوو سۆتن، ئەڤا مە خڕڤەکری باهرا پتر ژێ ژ زاردەڤێ مرۆڤێت دانعەمرە، یان وان کەسێت رەنگەکێ عشقێ ژ ڤی بابەتی هەی، وەکی (مویسا بەگێ ئەرزی) و (عارفێ ئۆسمان بەگێ) ییێت کو زۆر ژ دیرۆکا کەلێ و دەڤەرێ دزانین.

ل دوماهیێ سوپاسیا وان کەسان دکەین کو شیاین تەحەملا مایتێکرنا مە یا زێدە بکەن، دەمێ مە پرسیار ددانە دویڤ ئێک ژ بۆ وەرگرتنا پێزانینەکا دیرۆکی یان یا جڤاکی یان ژی مالکەکا شعرێ یان هەر تشتەکێ پەیوەندی ب ئەرزێ ڤە، ژ بەر کو مایتێکرنا درێژا دگەهیتە پتر ژ (٢٠)سالان ژ تامێ دەردکەڤیت. سوپاسی ییێت بێ تخویب بۆ خەلکێ گوندێ ئەرزێ ییێت هاریکاریا مە کرین کو ناڤێت وان دگەل ژێدەران هاتینە، ب تایبەتی (عارفێ ئۆسمان بەگێ) ئەو د سەر نەساخیا خۆ را هیچ قەلسیەک د بەرسڤا پرسیارێت من دا نەدکر.

هێڤیدارین ئەڤ پەرتووکە ل ئاستێ پێدڤی بیت و جهێ رازیبوونا خواندەڤانێ هێژا بیت و جهێ خۆ د خانا پەرتووکێت پەرتووکخانا کوردی دا بکەت.

محمد امین دۆسکی

پشکا ئێکێ

ئەرزێ

* بڕا ئێکێ

دیرۆکا ئەرزێ

* بڕا دووێ

میرێت ئەرزێ

* بڕا سیێ

دویماهی یا میرێت ئەرزێ

بڕا ئێکێ

دیرۆکا ئەرزێ

* ئەرزێ
* جهێ وێ
* ناڤێ وێ
* دیرۆکا وێ
* جڤاکێ وێ
* سەروبەرێ جڤاکی
  1ـ ژیانا جڤاکی
  2ـ ژیانا رەوشەنبیری
  3ـ ژیانا ئابوری
* شینوارێت دیرۆکی

ئەرزێ

گوندەکە ژ گوندێت ب ناڤودەنگ و خودان دیرۆک؛ یێت دۆسکی ژێری یا ، د کەڤن دا کەل بوو ، میرێت وێ دەستهەلاتداری ل ژمارەکا گوندێت دەوروبەرێت خۆ دکر ، بنەمالا میرێت ئەرزێ کو ئەڤرۆ دبێژنێ: بەگێت ئەرزێ؛ ژ بنەمالا «میر سێڤدینا» پاشایێت ئامێدیێ نە ، یێت کو ب سەدان سالا میراتی ل دەڤەرا بەهدینا دکر ، باهرا پتر یا ناڤ و دەنگی یا ڤی گوندی دزڤریتەڤە رۆلێ میرێت ئەرزێ د رویدانێت دەڤەرێ دا ، نەخاسمە ژ لایێ لەشکەری ڤە ، ژ بەر کو میرێت ئەرزێ دەستەکێ درێژ د کارێ بەرەڤانیکرنێ ژ میرنشینا بەهدینا دا هەبوو ، دیسا هندەک کەسانێت ناڤدار ژێ رابوونە ، وەکی (شالی بەگێ) و (بەهدور بەگێ) یێت کو ب مێرخاسی و قەهرەمانی یێ هاتینە نیاسین و شاعرێ ب ناڤودەنگ (بەکر بەگێ ئەرزی) ، یێ کو شعر و سەرهاتی یێت وی ل سەرانسەری کوردستانێ بەلاڤبووین و بوویە ئێک ژ ناڤدارێت مللەتێ کورد؛ کو شانازی پێ دهێتە کرن.

دیسا ئەڤ گوندە ئێکە ژ گرنگترین گوندێت دەڤەرا سپنەی و چیایێ مەتینی ، ژ بەر خۆشی یا سەقا و با و بیهاڤا و جوانی و خەملا ئاقار و بەر و بەربهاڤێت وی یێت کێم هەڤکویف و باشی یا خەلکێ وی ، کو هەردەم د باشیخوازی و بێزیان و هاریکار بوونە ، بۆ تەڤایا خەلکی؛ نەخاسمە خەلکێ گوندێت دەوروبەر.

جهێ وێ

دکەڤیتە ژۆری یا دەڤەرا دۆسکی ژێری یا ، ل سەر چیایێ (مەتینی) ، ل باسکێ رۆژهەلاتێ (گەلیێ دهێ) ، د بن دا ژ لایێ نشیڤی ڤە گوندێ (دهێ)یە ، ژ لایێ ئەڤرازی ڤە گوندێ (بانکا)یە تنێ ملەکا د ناڤبەرا هەردو گوندا دا هەی ، چار رێ یێت سەرەکی دچنێ ، دو ژ لایێ نشیڤی ڤە؛ رێ یا ژ گوندێ (هەسمپیرکا) ، کو ل دویماهی یا سالێت حەفتێ ژ سەدەها بۆری هاتی یە چێکرن بۆ هاتن و چوونا تورمبێلا و پەیارێکا ژ گوندێ دهێ دچیتێ ، و دو یێت دی ژ لایێ ژۆری ڤە ، ئێک ژ گوندێ (بانکا) و یا دی ژ گوندێ (بابگوریا) ، پاشی ل سالێت هەشتێیان رێیەکا تورمبێلێ ژ پشتا گەلی ڤە بۆ بن ئاقارێ گوندی ، هاتە کێشان ، ژ بۆ ڤەگوهاستنا فێقی و دەرامەتی.